

KWARTALNIK PEDAGOGYCZNY

1973. 1—4. szám

A lengyel nevelésméleti folyóirat 1973. évi 1. számában közölt tanulmányokat a szerkesztő bizottság részben a felvilágosodás nevelési eszméit megvalósító lengyel Nemzeti Köznevelési Bizottság megalakulásának 200. évfordulójának szentelte.

A 18. században a lengyel gazdasági, társadalmi és műveltségi elmaradottság, valamint a politikai megosztottság Lengyelország 1772. évi első felosztásához vezetett. A lengyel területeket elcsatoló Hatalmakkal — Ausztria, Poroszország és Oroszország — szemben csak a lengyel állam korszerűsítésével lehetett felvenni a küzdelmet. A kor haladó szellemű lengyel államférfiai megpróbálták a válságon segíteni. Az államigazgatás központosítása, az ipar és a mezőgazdaság fejlesztése mellett kísérlet történt a felvilágosodott szellemű oktatás megteremtésére. A köznevelés reformját a királyi tanácsnak alárendelt *Köznevelési Bizottság* hajtotta végre, amelynek élén Ignac POTOCKI állt, tagjai között találjuk az egyetemi reformokat végrehajtó Hugo KOLLATAJ, Stanislaw STASZIOOT, a felvilágosult természetfilozófia és művelődésészmé legkiválóbb lengyel követőjét. A Köznevelési Bizottság egységes nevelési elvekkel és programokkal lépett fel. Különösen a lengyel nyelv és irodalom, a matematika és a természettudományi tantárgyak oktatását szorgalmazta. Új tantárgyként bevezették a történelmet, a jogi és a mezőgazdasági ismereteket, megreformálták a falusi iskolákat, egységes tankönyvek bevezetését szorgalmazták, hasonló elvek alapján újították a középiskolákat, amelyek felügyeletét a krakkói egyetemre és a vilnai főiskolára bízták.

Az előbb felsorolt problémákat tárgyalja az 1973. évi 1. szám nagyobb tanulmányai. Az első tanulmány Joanna PLAZA tollából származik (Rola „Dziennika Handlowego” w kształtowaniu postawy patriotycznej uczeniów szkol Komisji Edukacji Narodowej — *A „Dziennik Handlowy” szerepe a Nemzeti Köznevelési Bizottság iskoláinak hazafias nevelésében*, 3—22. old.) Az 1786-tól 1788-ig élő — lengyel nyelvű — Kereskedelmi Napló fontos szerepet játszott a megreformált lengyel közép-

iskolákban a jogi és a mezőgazdasági ismeretek oktatásában, hiszen friss adatokat közölt a lengyel gazdasági életről, az ipar fejlődéséről, és ezen keresztül hatott a tanulók hazafias nevelésére a hazáról szerzett adatok segítségével.

Irena SZYBIAK tanulmányában (Nauczy-ciele szkol srednich Komisji Edukacji Narodowej — *A Nemzeti Köznevelési Bizottság középiskolai tanárai* 23—35. old.) a Köznevelési Bizottság által kiadott rendeletek és tantervi utasítások tükrében vizsgálja a megreformált lengyel oktatásügy tanárellátási és képzési problémáit, a tanárok elé állított feladatokat és azt, hogy a kor színvonalán képzett tanérek hogyan látták el feladatukat.

A Köznevelési Bizottságnak a matematika-természettudományi tantárgyak oktatása területén bevezetett reformját tárgyalja Barbara WOLSZCZAK *A Nemzeti Köznevelési Bizottság középiskoláinak matematikai-természettudományi tantárgyai* (Przedmioty srednich Komisji Edukacji Narodowej, 51—76. old.) c. munkája. A Köznevelési Bizottság első rendeletei között látott napvilágot az az utasítás, amely a középiskolákban 140 órában határozta meg a természettudományi tantárgyak havi óraszámát. Ezek közül a matematika 36, fizika-kémia 18, a biológia 9 és a földrajz 2 órát igényelt. A tanulmány — az általános bevezető után — részletesen áttekinti az egyes tantárgyak oktatására vonatkozó utasításokat, majd ennek tankönyvi vonatkozásait.

Úgyancsak neveléstörténeti szempontból lényeges e kötet következő két tanulmánya. Tadeusz SLOWIKOWSKI a kortársak és a 19. század elején megjelent történeti munkák véleményét gyűjtötte össze a Köznevelési Bizottság munkájára vonatkozóan (Echa Komisji Edukacji Narodowej w nauczaniu historii w pierwszych dziesiatkach lat XIX w. — *A Nemzeti Köznevelési Bizottság kora a 19. század első évtizedének történeti munkáiban*, 37—49. old.) R. SZRETER a Köznevelési Bizottság reformjainak értékelését tekinti át az angolszász tudományos irodalom tükrében (Komisja Edukacji Narodowej w anglosaskiej

literaturze naukowej — *A Nemzeti Köznevelési Bizottság az angolszász tudományos irodalomban*, 77—80. old.). A tanulmány jelentőségét emeli, hogy a Köznevelési Bizottság a maga korában Európa első felvilágosult szellemű „művelődésügyi minisztérium” szerepét játszotta, viszont a szakirodalom csak századunk elején ismerte fel ezt.

A kötet kisebb tanulmányai a gyakorló pedagógusoknak szólnak. Elzbieta GURKOWSKA 1964—65-ben végzett felmérése, majd ennek 1972-ben történt ellenőrzése alapján írta meg *Az általános iskolák mintatanulóiinak csoportja* (Sylwetka wzorowej ucznia szkoly podstawowej, 81—101. old.) című tanulmányát. A szerző a csoportosításnál nemcsak a tanulmányi eredményt vette figyelembe, hanem a gyerekek családi, anyagi, környezeti feltételeit és a szülők végzettségét. Ennek tükrében vizsgálta az általános iskolák kiváló tanulóiinak aktivitását, közösségi munkáját és a középiskolában elért eredményét. Tanulmányához statisztikai táblázatokat mellékel, amelyek ugyanazon csoport különböző korára vonatkozik. — Mikolaj WINIARSKI tanulmányában a gyámságra kihelyezett gyermekek foglalkoztatásának szervezeti képét rajzolja meg (Model organizacji pracy opiekunczo-wychowawczej w srodowisku zamieszkania — *A gyámságra kihelyezett foglalkoztatásának módellje*, 103—113. old.). — Részben a gyógy-pedagógiát is érintő téma Tadeusz LEWOWICKI tanulmánya (Wlasciwosci ukladu nerwowego uczniow a efektywnosc ksztalcenia — *Az ideges tanulók sajátosságai és a képzés hatásossága*, 115—132. old.), amely az ideges és az idegyenge tanulók pedagógiájával foglalkozik, saját tapasztalatából hoz fel példákat, statisztikai adatokat.

Magyar szempontból fontos a következő tanulmány, amelyet a szerkesztőség BUZÁS Lászlótól közölt (Wplyw pracy zespolowej na rozwój ucznia — *A kollektív munka hatása a tanuló fejlődésére*, 133—145. old.), amelyet külön is értékel a szerkesztő bizottság, mivel sok szempontból a hasonló lengyel kutatásokat támasztja alá, s módszertanát mintaként állítja a lengyel kollégák elé.

*

Az 1973. évi 2. szám fő témája a tanuló és a kora társadalmi közötti viszony, elsősorban társadalomszemléletének fejlődése, hogyan reagál egyes időszerű problémákra, miként befolyásolja ebben családi környezete.

Szinte ezt az összes felsorolt szempontot felöleli Wincenty OKON és Andrzej JANOWSKI vitaindító tanulmánya (Stosunek młodzi do norm społecznych — *Az ifjúság kapcsolata a társadalmi normákkal*, 3—18. old.), amelyben nemcsak a tanuló ifjúságra terjesztik ki figyelmüket, hanem az egész lengyel 15—20

éves korosztályt vizsgálják a társadalmi normák megtartása szempontjából. Külön figyelemben részesítik ebből a szempontból az ifjúsági szervezetek, mozgalmak és klubok szerepét, azok jelentőségét az ifjúság nevelése szempontjából.

A bevezető tanulmányhoz kapcsolódik Wincenty LUBNIEWSKI írása (Srodowisko szkola Stanisława Szackiego — *Stanisław Szacki munkáinak iskolai környezete*, 19—38. old.), amelyben a szerző az egyik legnagyobb lengyel neveléseméleti szakember, Stanisław SZACKI válogatott írásainak az iskolai munkára vonatkozó részeit elemzi. A szerző bevezetőjében áttekinti a neves lengyel pedagógus 75 éves pályafutásának jelentős állomásait, az iskolai nevelőmunka elméleti és gyakorlati terén kifejtett szakirodalmi tevékenységét, amelynek lényegét mindig a az iskolai munkának az élethez való közelítése adta meg. Külön figyelmet szentel a pedagógusképzés terén kifejtett tevékenységére.

A társadalmi és a gazdasági fejlődéssel való lépéstartás egyik fontos területe a felnőttek, az élet különböző területén dolgozó emberek továbbképzése. Tadeusz NOWACKI tanulmányában (Funkcje oswiaty zawodowej dorosłych — *A felnőttek szakmai képzésének szerepe*, 39—50. old.) az elmúlt évek tapasztalatait gyűjtötte össze a lengyel ipar és gazdasági élet fejlődése által támasztott követelmények szempontjából, főleg az újabb technikai újítások alkalmazása területén. Ebből a szempontból vizsgálja a szakértelmiség és a szakmunkásság továbbképzésének fontosságát, az e feladat előtt álló nehézségek nagyságát.

A jelenkor által támasztott követelmények egy másik vonatkozásával foglalkozik Tadeusz PRZECISZEWSKI, aki tanulmányában (Ekonomiczne aspekty obowiazkowego nauczania jezyków obcych — *Az idegen nyelvek tanulásának kötelező gazdasági szempontjai*, 51—57. old.) az elmúlt évek tapasztalatait dolgozta fel az idegen nyelvek tanulásának irányváltozása alapján. A gazdasági és kulturális kapcsolatok fejlődésével az elmúlt harminc év alatt lényegesen megváltozott a lengyel ifjúság nyelvtanulásának jellege. Ez nemcsak abban mutatkozik meg, hogy a világnyelvek közül az angol és az orosz került az élre, hanem fokozott érdeklődés tapasztalható kisebb — eddig kevésbé tanult — nyelvek iránt. Másik lényeges szempont: az ifjúság inkább a tanult szakmája nyelvének elsajátítását igényli, mivel ezen keresztül szakirodalmi tudását kívánja bővíteni. Hasonló az audiovizuális oktatás népszerűsége, a különböző nyelvi stúdiók igénye, mivel a hagyományos keretek között működő iskolai nyelvtanulással csak a bizonyos nyelv alapjait tudják elsajátítani.

Ugyancsak érdeklődésre tarthat számot Tadeusz LEWOWICKI széleskörű felmérésén alapuló tanulmánya (Poziom inteligencji ucz-

niów a efektywnosc ksztalcenia — *A képzés hasznossága és a tanulók intelligenciájának színvonala*, 59—72. old.). A bevezetőben — hazai és külföldi irodalom alapján — meghatározza a szerző, hogy korunkban mit jelent az intelligencia fogalma. Az életre való nevelés alapjaiban változtatta meg e fogalom 40—50 év előtti értelmét, ami nem jelenti azt, hogy annak elemei ma érvényüket veszítették volna. Az ismeretek bővülésével az intelligencia fogalma is állandó változáson megy keresztül, s ennek alátámasztására felmérésének anyagát bocsájtja az érdeklődők rendelkezésére.

A jelenkor irodalmának fontosságát hangsúlyozza Miroslaw Nowicki, amikor tanulmányában a tanulók erkölcsi nevelésének megváltozott formáit vizsgálja. Írásában (*Wplyw utworów literackich na ksztaltowanie się postaw moralnych uczniów — Az irodalmi alkotások szerepe a tanulók erkölcsi képzésében*, 117—134. old.) a szocialista erkölcsi kialakítása szempontjából tekinti át a modern hazai és külföldi irodalom alkotásainak legjavát, felsorolja azokat a szempontokat, amelyekre az irodalom tanításánál koncentrálni kell. Saját tapasztalataiból közöl adatokat, statisztikai táblázatokat és grafikonokat.

A korszerű pedagógusképzés számára érdekes Leszek Kozuchowski cikke, amelyben a végzett tanárok elhelyezkedését vizsgálja meg, figyelembe véve az egyetemen elért tanulmányi eredményüket és pedagógiai felkészültségüket (*Z badan nad zatrudnieniem absolwentów uniwersyteckich studiów pedagogicznych — Az egyetemet végzett pedagógusok elhelyezkedésének tanulmányozása*, 73—90. old.). Itt külön csoportban tárgyalja azokat, akik pedagógiai pályán helyezkedtek el, azon milyen eredményeket értek el és jelen helyzetükkel hogyan vannak megelégedve. A másik csoportban viszont azokat tárgyalja, akik kezdetől fogva — vagy csak később — más, humán végzettséget igénylő munkakörben helyezkedtek el. Keresi indító okukat, a választott munkakörben elért eredményeiket vizsgálja, majd a kereseti lehetőségeiket foglalja táblázatba.

A szocialista országok nevelésügyének szentelt rovatban elsőnek Miroslaw Nowicki ismerteti a szovjet munkásképzés szakmai rendszerének tökéletesítése területén elért eredményeket (*Doskonalenie radzieckiego systemu zawodowego ksztalcenia robotników*, 129—134. old.). A következő írás a csehszlovákiai programozott oktatás tapasztalatainak tanulmányozásáról ad hírt (*Wybrane problemy badan nad nauczaniem programowanym w Czechoslowacji*, 135—141. old.).

A kötetet Helmut Becker *Az oktatási tervek a Német Szövetségi Köztársaságban* című írása zárja le (*Planowanie oswiaty w NRF*, 144—146. old.), amelyben az elmúlt húsz esztendő tapasztalatait és eredményeit össze-

gezi, majd felvázolja az NSZK oktatásügye előtt álló feladatokat.

*

Az 1973. évi harmadik számban a nagyobb közlemények közös témája a világnézeti nevelés helyzete a lengyel iskolákban, a jövő előtt álló feladatok és az elmúlt évek tapasztalatai ezen a területen.

A kötet bevezető tanulmányában Heliodor Muszynski (*Aktualne problemy wychowania ideowo-moralnego i swiatopogladowego w Polsce — A világnézeti és az erkölcsi-ideológiai nevelés időszzerű kérdései Lengyelországban*, 3—20. old.) érinti az előbb említett kérdéseket, amelyekre a szocialista országok nevelésméleti irodalmából vett példákhoz hoz párhuzamba. E témakör lebontása az iskolai nevelésre (Zdzislaw Cackowski tanulmányának tárgya (*Nauczanie szkolne a ksztalcenie swiatopogladowe — A világnézeti képzés és az iskolai nevelés*, 21—34. old.)). A szerző részletesen feltárja a világnézeti nevelés azon kérdéscsoportjait, amelyek területén az elmúlt évek alatt eredményt értek el Lengyelországban, majd a filozófiai ismeretek oktatása előtt álló feladatokról szól.

Audrzej Janowski *Az ifjúság és a világ értéke — kutatási javaslat* (Młodzież a swiat wartosci — propozycja badawcze, 35—46. old.) című tanulmányában a világnézeti nevelés olyan témaköreit sorolja fel, amelyek az elmúlt évek során kerültek az ifjúság és a felnőtt társadalom érdeklődésének középpontjába. Az eszme és az érték; az iskola, az újszerűség és annak alkalmazása a társadalmi változásokra; e témakörökön belül a nevelésméleti szakemberekre váró feladatokat sorolja fel.

A tömegkommunikációs eszközök szerepét vizsgálja a világnézeti nevelés szempontjából Aleksander Kumor *A film és a televízió felismerő szerepének sajátossága és a nevelés* (*Swiastosc funkcji poznawczych filmu i telewizji a wychowanie*, 47—56. old.) című tanulmányában. A film szerepét már többször feldolgozták, főleg annak jellemformáló szerepét, ám a televízió gyors elterjedésével újabb problémák vetődnek fel, hiszen az napjainkban az ismeretterjesztés egyik legfontosabb eszköze. A szerző külön-külön vizsgálja azt a tényt, hogy meddig a szórakozás és meddig a nevelés eszköze a film és a televízió, a nevelés területén való felhasználása napjaink nagy feladata. A nagy hazai és külföldi irodalmat felölelő tanulmány idézi Lukács György és Balázs Béla írásait, valamint a magyar nevelési szakemberek ilyen irányú tapasztalatait.

E számban számos tanulmányt közölnek a nevelésméleti kutatás majdnem minden területéről. A sort Anna Brzezinska írása nyitja meg, aki *A személyiség ábrázolásának szerkezete és hatása a nevelésre* (Struktura obrazu

wlasnej osoby i jego wpływ na zachowanie, 87—97. old.) című tanulmányában a személyiség fejlődésének fokozatait, sajátosságait és a neveléssel kapcsolatos kérdéseit tekinti át. A pedagógiai lélektan tárgykörét érinti Jerzy BRZEZIŃSKI tanulmánya *Az emocionális kontroll mechanizmusának alakulása* (Kształtowanie się mechanizmu kontroli emocjonalnej, 99—108. old.), amely a legújabb lengyel és külföldi kutatások eredményeit összegezi.

A gyakorló pedagógusoknak ad számos tanácsot Tadeusz J. WIŁOCH hosszabb tanulmánya (Koncepcja wychowawcza szkoły codziennej — *Az egésznapos iskola nevelési koncepciója*, 109—123. old.). A szerző maga is gyakorló pedagógus, és saját tapasztalatait összegezi a lap hasábjain. A tanulmány bevezetője a szocialista országok hasonló irányú tapasztalatait tekinti át, és ennek tükrében vizsgálja az olyan típusú lengyel iskolák munkáját, amelyekben a tanulókkal való foglalkozást egésznaposra tervezték. Az új módszer hasznosságát és eredményességét a tanulók eredményeinek tükrében vizsgálja.

A pedagógusképzéssel foglalkozó szakembereknek szól Edward HAJDUK tanulmánya (Stosowane reguły selekcji kandydatów do roli studenta instytucji przygotowujących do zawodu nauczycielskiego — *A jelöltek válogatási elvének alkalmazása a tanári hivatás szempontjából az egyetemisták felkészítésében*, 125—140. old.). A szerző azokat a szempontokat ismerteti, amelyek jelenleg a lengyel tanárképzéssel foglalkozó szakemberek alkalmaznak a felsőoktatási intézményekben. A vizsgálódást abból a szempontból kezdi el a szerző, hogy a tanári pályára jelentkezők bizonyos százaléka csak az egyetemen vagy a főiskolán dőbben rá a tanári hivatás nehézségeire, csak itt jön rá, hogy nem csupán egy bizonyos tárgykör ismeretanyagát kell elsá-

játítani. E problémák kiküszöbölésének elvi, gyakorlati, lélektani és módszertani kérdéseit ismerteti a szerző, közben az egyes szempontoknál a szakirodalom egész sorát idézi.

Irena TOKARSKA *A VIII. osztályos tanulók szakma- és iskolaválasztása* (Uczniowie klasz VIII o wyborze szkoły i zawodu, 143—150. old.) című tanulmányában azokat a szempontokat, indító okokat vizsgálja, amelyek alapján az általános iskola utolsó osztályának tanulói szakmát választanak, kiválasztják középiskolájukat. E szempontból lényegesnek tartja a család befolyását, esetleges a „családi foglalkozás” követésének vágyát, a divatos pályák utáni vágyat és sok esetben a képességek felmérésének teljes hiányát. Középiskolákban és ipari nevelőotthonokban végzett felmérés alapján foglalja statisztikai táblázatba az eredményt. Külön csoportban sorolja fel azokat, akik alkalmassági vagy pályaválasztási tanácsadáson találták meg képességeiknek megfelelő tanintézetet, a másikban a családi befolyás vagy más tényező által választott tanulókkal foglalkozik. Külön figyelmet szentel az általános iskola és a középiskolai tanulmányi eredményeknek, a szakmáról hitt és a tanulás során kialakult kép alakulásának.

Az 1973. évi 4. számban a szerkesztőség az 1945—1970. közötti lengyel pedagógiai szakirodalom bibliográfiáját adta közre.

Az 1973. évi 18. évfolyam két neves lengyel neveléstudományi szakembertől vesz búcsút. 1972. december 22-én hunyt el Lukasz KURDYBACHA (1907—1972), a nálunk is jól ismert lengyel pedagógus, a Kwartalnik Pedagogiczny főszerkesztője. 1973. március 7-én Lublinban hunyt el Konstantyn LECH, (1899—1973), a lengyel Pedagógiai Kutatóintézet igazgatója.

KAPRONCZAY KÁROLY